

Мелкіян Марія Газіківна
Миколаївський інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
студентка 4 курсу
Кіян Тетяна Миколаївна
Миколаївський інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший викладач

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні очевидним є те, що злочини у сфері економічної діяльності стали проблемою, до якої прикута увага науковців, політиків, практиків і фахівців різних напрямів правоохоронної діяльності (вчених— криміналістів, кримінологів, працівників правоохоронних і судових органів). Проблема розслідування економічній злочинності, на наш погляд, повинна вирішуватись із застосуванням широкого спектра заходів організаційного, правового і наукового характеру, а також шляхом використання досвіду науковців і практиків щодо правотворчості, правозастосування та наукових досліджень у даній сфері.

Для розвитку криміналістичної теорії, вирішення практичних завдань розслідування злочинів, у тому числі у сфері економічної діяльності, має велике значення поняття важливості криміналістичної характеристики злочинів.

Під криміналістичною характеристикою злочину розуміють сукупність інформації, знань про певний вид чи групу злочинів, отриману в результаті спеціальних досліджень, що є важливим структурним елементом методики розслідування, який обумовлює методичні рекомендації й у кінцевому результаті сприяє розкриттю, розслідуванню і попередженню злочинів [8, с. 249].

Визначаючи поняття криміналістичної характеристики, науковці роблять акцент на основних ознаках злочину, до яких відносять способ

вчинення та приховування злочину, сліди злочину і предмет посягання, особу злочинця, місце, обстановку та час вчинення злочину [3, с. 182].

Злочини у сфері економічної діяльності відрізняються певною специфікою. Вони ретельно підготовлені та замасковані, їх виявлення та розслідування супроводжується цілою низкою труднощів. Ці обставини обумовили спроби дослідників формувати криміналістичні характеристики різних видів економічних злочинів. В.Д.Ларичев, аналізуючи роботи, в яких розглядаються криміналістичні характеристики економічних злочинів, відмічає відсутність у авторів єдиного підходу до її структури та змісту, підкреслює, що «такий розкид думок за змістом криміналістичної характеристики злочинів ускладнює її засвоєння практичними працівниками та не сприяє збільшенню ефективності розслідування злочинів» [4, с. 181]. В якості найбільш значного інформаційно-пошукового елемента структури криміналістичної характеристики він називає спосіб вчинення злочинів, оскільки дії злочинця під час приготування, вчинення кримінального діяння та приховування його наслідків неодмінно приведуть до виникнення типових слідів на типових для даного виду злочинів об'єктах. Між ознаками злочину та способами його вчинення існує тісний зв'язок: знаючи способи вчинення злочину, можна виявити його ознаки, а за ознаками говорити про спосіб.

Найбільш розповсюдженими ознаками, що вказують на незаконну підприємницьку діяльність, виступають нелегальна реалізація або придбання майна (продукції), готових виробів; приймання та відпуск майна (продукції) без відповідного оформлення документів; продаж товарів з підсобних приміщень, без оформлення через касу; наявність фальсифікованих товарів; підробки в облікових документах; приховування від обліку виробів; фактичне надання послуг та вказівка в документах занижених даних та ін.

З економічної точки зору господарський стан будь-якого підприємства характеризується сукупністю внутрішніх та зовнішніх даних, що відображають ведення економічного господарства, виробничу сторону справ,

а фінансовий стан – наявністю грошових коштів (розміщенням, використанням та джерелами їх формування).

Серед основних елементів криміналістичної характеристики злочину домінуючу позицію займає *спосіб його вчинення*. Він охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта, що вчиняються з певною послідовністю із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовуються на досягнення мети злочину [1, с. 38].

Спосіб вчинення злочину – це складна категорія, якій відображаються кримінально-правовий, кримінально-процесуальний, судово-психологічний і абсолютно криміналістичний аспекти. Криміналісти охоплюють поняттям «спосіб» стадії підготовки, вчинення та приховування злочину. Він визнається центральним елементом криміналістичної характеристики злочинів, а тому знання слідчим типів способів учинення певних видів злочинів у сфері економічної діяльності надає можливість своєчасно ухвалити рішення щодо відкриття кримінального провадження та забезпечити якісне розслідування.

Типовими способами вчинення злочинів у сфері економічної діяльності є такі: а) заниження кількісних та якісних показників сировини під час її одержання, що сприяє створенню надлишків; б) неофіційне придбання низькосортної сировини з метою використання її в процесі виробництва неврахованої продукції; в) недовкладення окремих дорогих складових компонентів або заміна їх більш дешевими; г) виготовлення продукції, яка не відповідає нормам Держстандарту, тощо [2, с. 126-127].

Важливе місце в структурі криміналістичної характеристики посідає *предмет посягання*. Він має принципове значення, оскільки корелюється з іншими її елементами. Зокрема, він пов'язаний із певними способами вчинення та приховування злочину та характеризує особу злочинця. Інформація про предмет злочину дозволяє скласти певне уявлення про особу злочинця та його ставлення до процесу виробництва та відстежити злочинні зв'язки у злочинній групі, вказує на можливе коло свідків, які володіють чи

можуть володіти необхідною інформацією для кримінального провадження. Під час розслідування злочинів у сфері економічної діяльності предметом посягання, як правило, є майно, що перебуває в правомірному володінні або віданні винного. Найчастіше це кошти та матеріальні цінності (вироби, які випускає підприємство, компоненти сировини та напівфабрикати) [7, с. 151-152].

Важливим елементом криміналістичної характеристики є *особа злочинця*. Досліджуючи особу злочинця, всі юридичні науки мають обов'язково враховувати положення кримінального права щодо загальної та спеціального суб'єкта злочину. Особа злочинця характеризується специфічними рисами, обумовленими мотивами та спрямованістю його злочинної діяльності.

Місце, обстановка та час вчинення злочину зумовлюються специфікою фінансово-господарської діяльності підприємства, установ чи організації та мають тісний зв'язок зі способом вчинення злочину. Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики, як *місце злочину*, слід акцентувати увагу на важливості розуміння особливостей виробництва та документообігу на підприємстві, де вчинено злочин.

Обстановку вчинення злочину можна визначити як сукупність ознак, що характеризують виробничі процеси, організацію виробництва, відносини посадових і матеріально-відповідальних осіб, систему обліку, звітності та контролю, що створює певне уявлення про справжні та можливі дії злочинців.

Серед елементів криміналістичної характеристики певне значення належить *часу вчинення злочину*, який розуміється як астрономічний час, а також як період, протягом якого здійснювався злочин.

Висновок. Таким чином, криміналістична характеристика злочинів як наукова категорія набула великого значення. Вона сформувалась на основі узагальнення судової практики, логіки розвитку криміналістики і сьогодні перетворилась на одну з фундаментальних наукових теорій і засіб вирішення практичних завдань розслідування злочинів.

Напідставі вказаного можна зробити висновок, що в частині реалізації практичних завдань розслідування злочинів у сфері економічної діяльності криміналістична характеристика може використовуватися з метою: а) побудови основної моделі таких діянь для розробки програм їх розслідування; б) розробки та застосування різного роду схем і таблиць; в) розробки програм розслідування злочинів з застосуванням комп'ютерних технологій.

Список використаної літератури:

1. Гора І. Поняття, спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні // *Закони життя*. – 2012. – № 9. – С. 35–38.
2. Керівництво з розслідування злочинів: наука.-практик. посіб./В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавельник та ін.; за редан. В. Ю. Шепітька. – Харків: Одиссей, 2010. – 960 с.
3. Криміналістика: підручник/В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавельник та ін.; за редан. В. Ю. Шепітька. 5-те вид. перероб. та допов. – Київ: Ін Юре, 2016. – 640 с.
4. Ларичев В. Д. Методика построения криминалистической характеристики экономических преступлений / В. Д. Ларичев // *Общественные науки*. – 2012. – № 5 (42). – С. 179–187.
5. Пчолкін В. Д. Криміналістична характеристика розкрадань, що вчиняються на підприємствах кондитерської промисловості // *Право і Безпека*. – 2011. № 4 (41). – С. 152–157.
6. Скригонюк М.І. Криміналістика: Підручник. – К.: Атіка, 2007. – 496 с.